

VÁLEČNÝ ROK 1915

Průběh frontových linií na přelomu let 1914/1915

VELKÁ VÁLKA

VÁLEČNÝ ROK 1915

... JINÁ VÁLKA, NEŽ JSME ČEKALI

VELKÁ VÁLKA

S blížícím se koncem roku 1914 se rozplynula naděje, že miliony mužů válčících států Evropy stráví Vánoce a Nový rok se svými rodinami. Spíše je v mrazivých zákopech či vlídnějších přístřešcích frontových úseků čekala společnost druhů, s nimiž si museli zvykat na roli bojovníků moderní války.

Od pobřeží kanálu La Manche ke švýcarským hranicím, od Karpat k Baltskému moři a podél hranic Srbska a Černé Hory se v délce tisíců kilometrů vinula polní opevnění do sebe zaklesnutých, sice vyčerpaných, ale stále odhodlaných nepřátel. Střízlivěli ze svých někdejších představ o válce. V letech míru je vojenští teoretici ujišťovali, že ozbrojený střet milionových, moderně vyzbrojených armád, pokud nastane, nepotrvá dlouho. Brzy prý dojde k rozhodující bitvě, po které již poražený protivník nebude schopen ve válce pokračovat. A kdyby zbraně přece jen nepřinesly rychlé rozhodnutí, enormní náklady na provoz tak početných armád a s tím související hospodářské ohledy záhy tak jako tak donutí válčící státy k uzavření míru. Už prvních pět měsíců bojů však naznačilo, jak mylné byly takové předpoklady.

Od 28. července 1914, kdy Rakousko-Uhersko jako první vyhlásilo Srbsku válku, následovalo do konce roku v řetězovém sledu ještě dalších sedmnáct deklarací válečného stavu mezi státy navzájem. A tento počet nebyl zdaleka konečný. Proti sobě stála dvě uskupení znepřátelených států: blok Ústředních mocností tvořilo Německo, Rakousko-Uhersko a Turecko, zatímco Dohoda sestávala z Ruska, Francie, Velké Británie, Srbska, Černé Hory, Belgie a Japonska. Obě aliance však zůstávaly otevřené novým spojencům a napříště se soustředily na vlákání dosud nezúčastněných zemí na svou stranu.

Navzdory ohromným ztrátám na životech a materiálu válka neskómírala a na sklonku roku 1914 se ani nezdálo, že by státy Ústředních mocností a Dohody byly ochotny cokoli slevit ze svých válečných cílů. Stále usilovaly o rozhodné vítězství.

Česká pohlednice s univerzálním a častým motivem vojáka na stráži vzpomínajícího o Vánocích na své nejbližší doma

Veselé rozdělení vánočních dárků mezi rakousko-uherskými vojáky v zasněžených karpatských pozicích. Takové optimistické ztvárnění štědrovečerní nadílky na frontě, v „paláci“ zvaném „díra v zemi“, přinesl jeden z vídeňských obrázkových týdeníků.

Běsy soudobého strojového válčení na snímku z pozůstalosti českého polního kuráta. Zohavená těla rakousko-uherských vojáků, posbíraná na bojišti, čekají na identifikaci a pohřbení.

KRUTÁ KARPATSKÁ ZIMA

V listopadu 1914 drtivý nápor carských ruských sil obrátil na východní frontě rakousko-uherské a německé jednotky na nečekaný ústup. Rakousko-uherské armády operující na řece San a v karpatském předhůří se stahovaly skoro dvě stě kilometrů na západ k pevnosti Krakov a jihozápadním směrem ke karpatským průsmykům. Ruský postup, jenž hrozil vpádem do Slezska a Uher, se rakousko-uherským jednotkám podařilo se štěstím a s německou pomocí odvrátit v bojích u Limanowe-Łapanowa v první polovině prosince 1914.

Na přelomu roku se na východním bojišti Rakousko-Uhersko přesto ocitlo v málo příznivé situaci: Rusové ovládali celou východní i střední Halič a jejich armády stály v karpatských průsmycích na samých hranicích Uher. Navíc v ruském týlu zůstávala už od počátku listopadu 1914 obležená pevnost Przemysl.

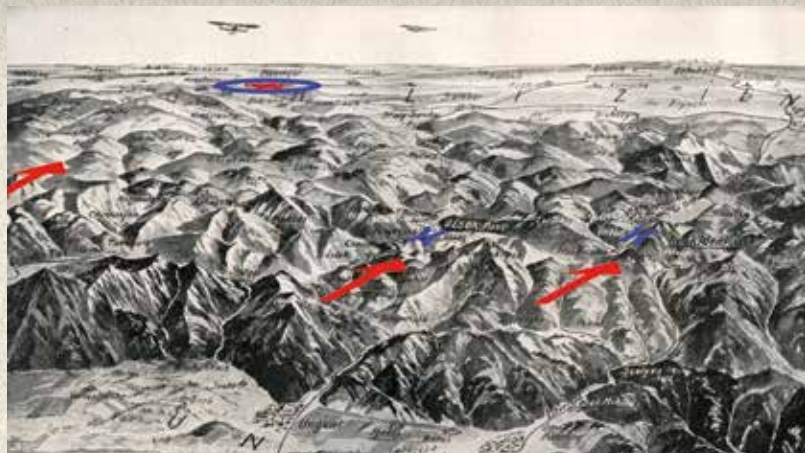
Riskantní, leč přirozenou obranu na hřebenech Karpat vyměnilo rakousko-uherské Armádní vrchní velitelství za mnohem riskantnější zimní ofenzívu s cílem zahnat nepřítele daleko od průsmyků a vyprostit Przemysl z obležení.

Už 23. ledna 1915 zaútočily rakousko-uherské jednotky posílené německou Jižní armádou pravým hákem do nesouvisle obsazené oblasti Užockého a Vereckého průsmyku. Za hlubokého mrazu a sněhových bouří se útok rychle vyčerpал, aniž dosáhl výraznějších úspěchů. Zato vyprovokoval ruský protiútok směřující do oblasti Dukelského a Lupkovského průsmyku, který vyústil 4. února v dobytí Medzilaborců a citelnou ztrátu tamní strategicky významné železniční trati.

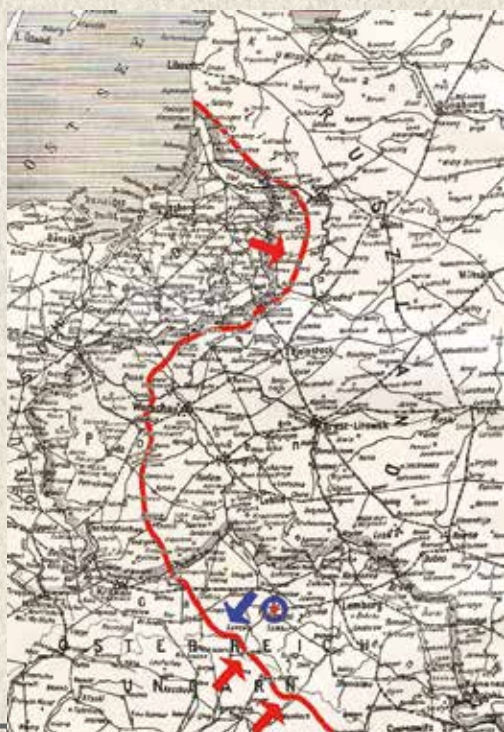
Další a poslední pokus o uvolnění Przemyslu zahájily výrazně posílené rakousko-uherské a německé jednotky 27. února 1915 frontálním útokem vedeným nejkratší cestou k pevnosti. Vzdálenost 80 kilometrů vzdušnou čarou, která dělila útočící jednotky od jejich cíle, se však i tentokrát ukázala nad lidské možnosti. Bez účinné dělostřelecké podpory postup beznadějně uvázl na ruské obraně zachycené v členitém a zasněženém terénu.

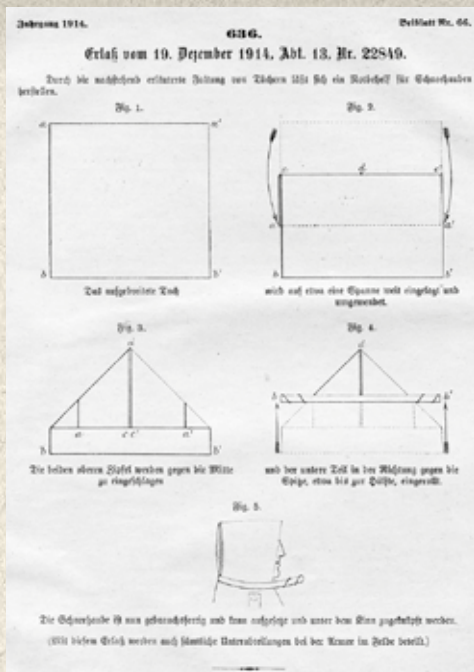

Pohledová mapa karpatského hřebene východně od Lupkovského průsmyku s vyznačenými směry útoku rakousko-uherských a německých jednotek během první ofenzívy zahájené 23. ledna 1915

Přehledná mapa východní fronty s vyznačenými liniemi na sklonku roku 1914. Šipky značí směry hlavních bojových operací v zimě 1915. Na severu ruská vojska Severozápadního frontu utrpěla drtivou porážku v zimní bitvě u Mazurských jezer (7.–21. února 1915). Na jižním úseku probíhaly tragické boje v karpatských průsmycích.

KRUTÁ KARPATSKÁ ZIMA

Úřední výnos vojáky nabádá, jak z erárního ručníku složit ochrannou kapuci proti sněhu. Tragikomická improvizace na stránkách věstníku pro c. a k. vojsko dokládá, jak nedostatečně byli rakousko-uhersí vojáci vyzbrojeni pro boj v zimních podmínkách karpatského bojiště.

Útok Rusů na vrch Kaštelik ze 4. února 1915 v typickém sugestivním výtvarném podání vídeňských obrázkových žurnálů. Tehdy hojně používané ruské taktice, při níž ke zteči vybíhaly vlna za vlnou řetězy pěchoty, se mezi německými důstojníky začalo říkat „Karpathentaktik“.

**Zimní táboření
vojáků České družiny
ztvárněné jedním z nich,
akademickým malířem
Františkem Parolkem.**

**Výzvědnou činnost
na karpatském bojišti
v únoru a březnu 1915
vykonávali příslušníci
2. a 4. roty České družiny
zařazené v rámci ruské
3. armády generála Radko
Dmitrijeva.**

**Rakousko-uhersí
zdravotníci stoupají do pozic
nad obcí Rovné (jihozápadně
od Svidníku). Jejich už tak
obtížnou službu ztěžovalo
velké množství sněhu, které
nesmírně znesnadňovalo
odsun raněných
na karpatském bojišti.
Za tuhých mrazů se omrzliny
a nemoci staly další metlou
již tak prořídých bojových
stavů rakousko-uherského
vojska.**

© Nadace pozemního vojska AČR

**Německé
zátky
u Mazurských
jezer. V této
oblasti Němci
zahájili
7. února 1915
úspěšnou
ofenzívu,
jež vážala
ruské síly
a zamezila
přesunu
dalších
záloh
do Karpat.**

PÁD PRZEMYŚLU A BITVA V KARPATECH

Na osudu obleženého Przemyślu nezměnilo nic ani křečovitě úsilí rakousko-uherského vrchního velitelství, které během první poloviny března 1915 zasazovalo prakticky všechny své karpatské síly na pomoc pevnosti. Jejich postup nakonec na všech úsecích selhal a s ruskými protiútoky se naděje na vyproštění Przemyślu definitivně rozplynula.

Když se 22. března 1915 posádka pevnosti v bezvýchodné situaci vzdala, uvolnila pro nasazení na frontě nezanedbatelné množství čerstvých jednotek obléhací armády. Pomyslné kyvadlo útočné iniciativy se pro změnu zhouplo na opačnou stranu. Za příznivé situace generál Ivanov, velitel Jihozápadního frontu, kontroval generální ofenzívou přes Karpaty, jejímž cílem nebylo nic menšího než prolomení linií vyčerpaného protivníka, postup do nitra Uher a v nejlepším případě vyřazení Rakouska-Uherska z války.

Ruský nápor se prakticky po celé délce karpatské fronty zaměřil na náchylná rozhraní mezi armádami. Také díky úspěšné výzvědné činnosti příslušníků České družiny se dařilo zmapovat slabá místa obrany. Zatímco na levém křídle c. a k. 3. armády zlákala útočící jednotky důležitá komunikace vedoucí údolím přes Zborov do Bardějova, na pravém křídle se v centru nejprudších ruských útoků ocitlo už tolikrát dobývané údolí Laborce se strategickou železniční tratí do Humenného. Za připomenutí stojí, že právě v průběhu velikonočních bojů se 3. dubna 1915 udál incident, který rezonoval nejen v celé rakousko-uherské armádě, ale i za hranicemi, a který na dlouhá léta poznamenal vnímání bojového nasazení českých vojáků v řadách c. a k. vojska. Zajetí pražského pěšího pluku č. 28, bojové selhání podmíněné nešťastnou souhrou okolností, bylo záhy účelově interpretováno a potrestáno jako zlovolná zrada většinově české jednotky.

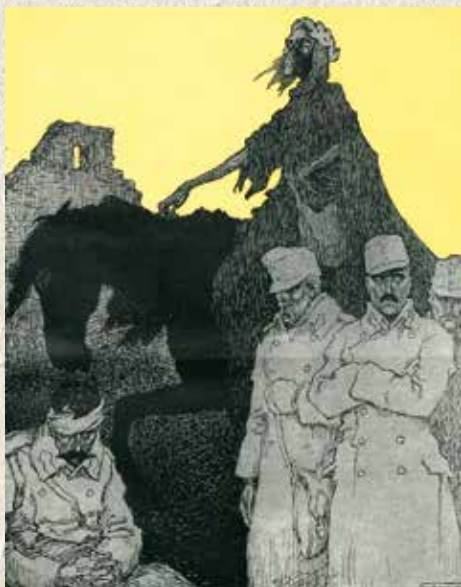
Rakousku-Uhersku se s německou pomocí podařilo tuto kritickou ruskou ofenzívu ustát, ale ještě nikdy nebylo v Karpatech tak blízko porážce jako o Velikonocích 1915. Fronta se na čas ustálila, aby se za necelý měsíc rozpoutalo další dějství bojů.

Panoramatická kresba s výhledem na město Przemysl od jihozápadu. Z celého pevnostního komplexu o třech obranných pásmech jsou z tohoto pohledu patrné jen objekty tvořící vnitřní obranu jádra pevnosti, tzv. noyau.

„Hlad ozdobil se vavříny vítězí...“ zaznívá v básni, která společně s kresbou reagovala ve vídeňském tisku na zprávy o pádu pevnosti. Rusům se Przemysl nepodařilo dobýt žádnou skvělou útočnou operací. Vsadili spíše na trpělivé obléhání, a tak během 133 dní posádku vyřadili z boje naprostým vyhladověním. Zbylo jí jediné východisko – vzdát se.

PÁD PRZEMYŚLU A BITVA V KARPATECH

Událost takového významu, jakým byl pád Przemyšlu a zajetí skoro 120 000 rakousko-uherských vojáků včetně 9 generálů, Rusové dovedně využili k povzbuzení nálady vojska v poli i veřejnosti v zázemí. Část válečné trofeje přepravili do Moskvy a vystavovali u Kremlu.

Panoramatický náčrtek z válečného deníku c. a k. pěšího pluku č. 28 zaznamenal situaci rakousko-uherské obrany u obce Stebnicka Huta těsně před ruským útokem, jenž 3. dubna 1915 vyústil v legendami opředené zajetí většiny pražského pluku. Za domnělou zradu a přechod k nepříteli bez boje byl pluk vzápětí exemplárně potrestán vymazáním ze stavu rakousko-uherské armády. Nestalo se tak nadobro, neboť ještě na konci téhož roku se pluk dočkal obnovení díky výborným bojovým výsledkům jednoho ze svých pochodových praporů na italské frontě.

**Noční střet
průzkumných hlídek
kdesi v kopcích
nad Ondavou během
bojů v Karpatech**
© Nadace pozemního
vojska AČR

V červenci 1918 vyslal náhradní prapor pěšího pluku č. 28 do oblasti Stebnické Huty nadporučík Antonina Opravila, aby obhlédl stav bojiště a na tamních hřbitovech pátral po padlých příslušnících pluku. V místech, kde sám zažil inkriminovaný ruský útok, objevil pozůstatky těl dvou nepohřbených vojáků označených křížem. U jednoho z nich barva výložkového sukna na zbytcích stejnokroje potvrzovala, že patřil k „osmadvacátníkům“, a tak svůj nález vyfotografoval.

PRŮLOM U GORLICE A TARNÓWA

Frontová linie v Karpatech z dubna 1915 nezaručovala podunajské monarchii pro příští měsíce bezpečnou obranu. Rusy dobyté území v tehdejších Uhrách tvořilo 50 kilometrů široký a 25 kilometrů hluboký výběžek, jenž sahal od Zborova k Lupkovskému průsmyku a na jih ke Stropkovu a který představoval ideální východiště pro další ruskou ofenzivu. Jelikož se s nástupem jara očekávalo v oblasti brzké oživení bojových operací, plánoval rakousko-uherský náčelník generálního štábu generál pěchoty Franz svobodný pán Conrad von Hötzendorf provést v oblasti Gorlice co nejdříve odlehčující ofenzivu ve směru na východ k Sanu. Měla svým postupem buď odrážet ruská vojska na karpatském hřebeni, anebo je alespoň donutit se stáhnout. S vědomím, že rakousko-uherská armáda neměla dost sil tento úkol provést, žádal na svém německém protějšku generálu pěchoty Erichu von Falkenhaynovi potřebné síly ze západní fronty. Ten sice nesdílel nadšení pro větší zapojení německých jednotek na východě, ale musel uznat, že pozice oslabeného spojence představuje v Karpatech příliš velké riziko pro společné válečné úsilí Ústředních mocností.

Nejen taktické a operační ohledy rozhodovaly o uskutečnění této ofenzivy. Významnou roli sehrál i prvek strategický, když ruské vojenské úspěchy v Karpatech motivovaly dosud váhající Rumunsko a Itálii k jednáním o vstupu do války na straně Dohody. Otevření rumunské a italské fronty na hranicích monarchie by spolu s Rusy v Karpatech znamenalo pohromu. Od bojových úspěchů Ústředních mocností se tehdy čekalo, že tyto námluvy překaží.

Do mohutné průlomové operace v úseku Gorlice–Tarnów, zahájené 2. května 1915 proti ruské 3. armádě generála Radko Dmitrijeva, se zapojila německá 11. armáda generálplukovníka Augusta von Mackensena a dvě rakousko-uherské armády na křídlech. Společná ofenziva vojsk Ústředních mocností vyústila v bezprecedentní ústup ruských sil a postupně zcela zvrátila situaci na východní frontě. Definitivně skončila etapa zápolení o Karpaty. Ustálení východní fronty daleko od hranic Německa i Rakouska-Uherska v létě a na podzim 1915 umožnilo oběma státům soustředit své úsilí na jiná, ohroženější anebo perspektivnější bojiště.

Neumělý obraz setkání vojevůdců na Mackensenově velitelském stanovišti v první den bitvy u Gorlice svojí kompozicí připomíná spíše malířskou produkci 19. století. Situaci na bojišti sledují v přední řadě zleva: arcivévoda následník trůnu Karel František Josef, vrchní velitel rakousko-uherského vojska polní maršál arcivévoda Bedřich, německý generálplukovník August von Mackensen a náčelník rakousko-uherského generálního štábu generál pěchoty Franz svobodný pán Conrad von Hötzendorf.

Po tragické karpatské zimě a předjaří zvedly sebevědomí melancholicky naladěným vídeňským karikaturistům už první zprávy o úspěších u Gorlice. Napospas dvojhlavému orlu se ocitl vrchní velitel carské ruské armády velkokníže Nikolaj Nikolajevič: „To bylo naposled, co sis hrál s ohněm, Nikolajeviči!“

PRŮLOM U GORLICE A TARNÓWA

Mapa postupu německých a rakousko-uherských vojsk během dvou měsíců od zahájení ofenzívy z prostoru Gorlice a Tarnówa. Do konce června 1915 se podařilo nejen dobýt zpět téměř celou Halič i s jejím hlavním městem Lvovem, ale také postoupit do Ruského Polska ke Kraśniku a Zamości.

Momentky z velkého ruského ústupu plnily stránky obrázkových magazínů i ve státech Dohody. Tamní veřejnost sledovala s nervozitou, jak ruské armády, které ještě před několika měsíci stály na uherské půdě či hrozily vpádem do Slezska, ustupují stále hlouběji na své vlastní území.

Pochodové
kolony
rakousko-
uherské
pěchoty
na postupu
Východní Haličí
a Ruským
Polskem v létě
1915.

Mrtvá těla ruských vojáků leží u cesty a čekají, až je někdo pohřbí. Všem scházejí boty – zvláště za ústupu drahocenná výstrojní součástka. Materiální situace ruského vojska byla během roku 1915 obecně velmi napjatá, neboť průmysl nebyl schopen uspokojit vysoké potřeby armády. Užívání kořistních součástek výstroje a výzbroje tak nebylo řídkým jevem. Jeden z mužů má na opasku rakousko-uherské sumky na náboje.

Muž oběšený rakousko-uherskými vojáky v haličské Turce. V patách postupujících vojsk následovala retribuce, která účtovala se zrádci, vyzvědači a jinými provinilci. Dnes je s podivem, kolika fotografiím stály před sto lety obdobné scény za pořízení snímku.

Mapa východní fronty přináší srovnání stavu frontových linií před průlomem v prostoru Gorlice-Tarnów a po čtyřech měsících úspěšného postupu vojsk Ústředních mocností. Do konce září 1915 se fronta posunula ještě dále na východ. Začínala na jihu v Bukovině, pokračovala po linii Tarnopol-Dubno-Pinsk a na severu se podél Západní Dviny stáčela k Rize.

ZÁPADNÍ FRONTA NA MRTVÉM BODĚ

Po „zázraku na Marně“, zastavení prvotního německého náporu v září 1914, následoval několikátýdenní „závod k moři“, při němž se nepřátelské armády snažily jedna druhou vzájemně obchvátit, dokud se nezastavily o pobřeží Lamanšského průlivu. S posledními listopadovými dny skončily na západním bojišti nadobro časy manévrových bitev starého stylu. Nahradila je éra určovaná zákopovými systémy.

Němci, kteří se během zimy 1914/1915 na západní frontě důkladně opevnili proti přesile dohodových armád, přenesli v roce 1915 pod tíhou spojení s Rakouskem-Uherskem těžiště velkých ofenzivních akcí proti Rusku.

Na západě francouzská a britská vojska hodlala patovou situaci zvrátit od časného jara první sérií ofenziv v krajích Artois a Champagne. Útoky měly sevřít protivníka do kleští a donutit jej stáhnout se z Noyonského výběžku, který se mezi Arrasem a Remeši nejcitelněji zakusoval do hloubky francouzského území. Tento sebevědomý strategický záměr však selhával už na taktické úrovni. Nikde se totiž nedařilo účinně a trvale prolomit německou obranu. Dobyté metry území vykoupené mnoha padlými žádný útočník dlouho neudržel.

Všednímu dění západní fronty se vymykalo první úspěšné bojové použití jedovatého plynu. Na počátku druhé bitvy u Yper, 22. dubna 1915, němečtí vojáci proti nepříteli vypustili oblak chlóru. S tak zdrcujícím účinkem ve francouzských postaveních však nepočítali, a tak získaný moment překvapení nedokázali plně využít.

Druhá ofenzíva dohodových vojsk v Artois, zahájená 9. května 1915, měla nejen ulevit obráncům Yper, ale připoutáním německých záloh také pomoci ruskému spojenci, který ustupoval na široké frontě po průlomu u Gorlice a Tarnówa. Ani tato, ani následující ofenzívy – druhá v Champagni a třetí v Artois – zahájené 25. září však nepřinesly kromě ohromných ztrát na životech žádný zvrat.

Vyčerpávající a nerozhodné boje na západní frontě během roku 1915 obě strany jen utvrdily v tom, jak nezbytná je do hloubky členěná obrana a ještě mohutnější dělostřelecká podpora.

Od takových úvah chyběl krůček k opotřebovávacím bitvám roku následujícího.

Německý generál pěchoty Erich von Falkenhayn nastoupil na post náčelníka Velkého generálního štábu po neúspěchu bitvy na Marňě v polovině září 1914. O dva měsíce později s přesvědčením, že už nelze dosáhnout jednoznačného vojenského vítězství, předložil císaři Vilémovi II. memorandum, v němž naléhal na politické řešení konfliktu. V otázkách spojenecké strategie se rozcházel se svým rakousko-uherským protějškem Conradem von Hötzendorf.

Generál Joseph Joffre, vrchní velitel francouzské armády a architekt neúspěšné strategie dohodových armád na západním bojišti roku 1915. Pořádáním mezispojeneckých porad v sídle svého hlavního velitelství položil základy lepší koordinace válečného úsilí Dohody.

Dobová pohledová mapa úseku severozápadně od Arrasu, kde se 9. května 1915 zapojila do útoku proti hřebenu Vimy v rámci druhé bitvy v Artois také česká Rota Nazdar.

ZÁPADNÍ FRONTA NA MRTVÉM BODĚ

Výjev z apokalypsy připomíná britský útok na německé zákopy u Loos z 25. září 1915.

Při této zteči severozápadně od Lens Britové poprvé použili bojový plyn. Vybaveni ochrannými maskami postupovali v patách smrtícího oblaku a snadno obsadili první linii nepřátelských pozic.

V čase ofenzív přinášely ilustrované časopisy dramatické výjevy z aktuálních bojů. Dům od domu museli dobývat francouzské jednotky při útoku na vesnice La Targette, Neuville, Carenty a Ablain-Saint-Nazaire během druhé ofenzívy v Artois v květnu a červnu 1915.

Panorama jednoho z úseků útoku zahájeného v Champagni 25. září 1915 zachytil kreslíř francouzského magazínu L' Illustration. Dvojnásobné francouzské přesile se během prvních dní ofenzívy sice podařil postup o čtyři kilometry, avšak za cenu třetiny ztrát a vyčerpání zásob dělostřelecké munice.

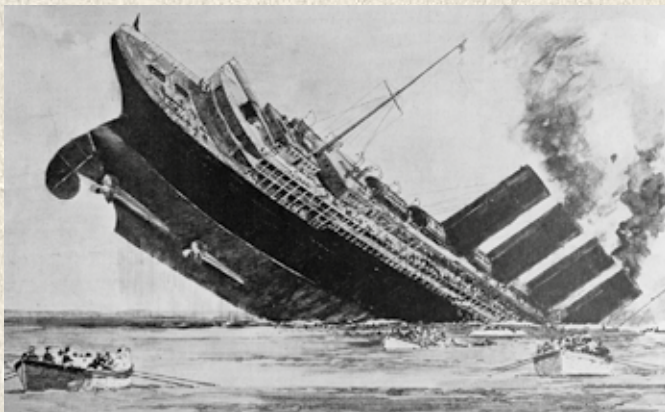

Od 18. února 1915 se Britské ostrovy ocitly v „železném objetí“ německých ponorek. Blokáda byla cílevědomým útokem na britské válečné hospodářství odkázané na zámořský dovoz. Ochromení plavby se mohlo projevit i na východním bojišti, neboť britští zbrojaři vyráběli i pro carskou ruskou armádu.

Obětí zostřené blokády britských pobřežních vod se 7. května 1915 stal i britský zaoceánský parník RMS Lusitania, potopený německou ponorkou nedaleko irských břehů. Skutečnost, že nepřežilo 1 198 lidí, z nichž většinu tvořili civilní pasažéři, dala vzniknout napříč státy Dohody výtvarným dílům žalujícím německé barbarství. Ve Spojených státech amerických se mrtví z Lusitanie stali součástí kampaně pro vstup do války.

ZA SAMOSTATNÝ STÁT

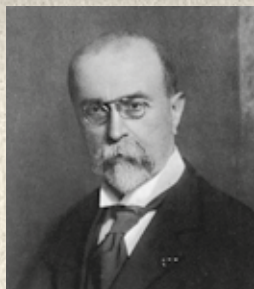
Od časů rakousko-uherského vyrovnání z roku 1867 česká společnost citlivě vnímala svůj státoprávní deficit uvnitř habsburské monarchie. Její političtí představitelé dlouhodobě usilovali o změnu zejména prosazováním českého historického státního práva, ale tento ideál znovuoobnovení českého státu jako autonomní části habsburského mocnářství narážel na odpor jiných národů monarchie. Válka, do níž se Rakousko-Uhersko v roce 1914 zapojilo a která se ukazovala nad jeho síly, neslibovala naději na příznivější vývoj. Naopak. Prohlubující se válečný režim a narůstající vliv německého spojence nejenže podvázal možnosti dosažení uspokojivých státoprávních úprav, ale navíc znamenal hrozbu pro další existenci českého národa. Třebaže se spontánní vlna odboje proti Rakousku-Uhersku zvedla už na počátku války v krajanských komunitách ve Francii, v Rusku, ve Velké Británii i v USA, teprve během roku 1915 dostávala česká, potažmo československá rezistence zřetelnější a propracovanější kontury.

V osobě Tomáše Garrigua Masaryka, který do exilu zamířil koncem roku 1914, získal odboj svého hlavního programového tvůrce, organizátora i politického představitele. V dorozumění s domácím odbojem, tzv. tajným výborem Maffie, se v průběhu roku 1915 Masaryk zasloužil jak o postupnou formulaci cílů odboje a jejich propagaci, tak o sjednocení práce českých i slovenských krajanských sdružení a získání jejich podpory, včetně finanční. Tyto úspěšné konsolidační snahy vyvrcholily 14. listopadu 1915 veřejným prohlášením Českého komitétu zahraničního, prvního politického orgánu československého zahraničního odboje, které deklarovalo otevřený zápas proti Rakousku-Uhersku a požadavek samostatnosti československého státu.

Nesmírně důležitá vojenská složka odboje se v roce 1915 netěšila příliš povzbudivé perspektivě, přestože bojová činnost československých dobrovolníků v rámci Roty Nazdar i České družiny zanechávala v armádách, kde jednotky působily, neobyčejně příznivý dojem. Ve Francii Rota Nazdar po velkých ztrátách zanikla a v červnu 1915 tzv. Bérengerův zákon zamezil dalšímu přílivu dobrovolníků. V Rusku, kde existoval pro rozšíření československého vojska největší potenciál, carské úřady klíčový nábor z řad zajatců zatím nepovolily.

Prof. PhDr. Tomáš Garrigue Masaryk – filozof, sociolog, univerzitní profesor a poslanec Říšské rady. Od konce roku 1914 se v exilu plně věnoval odbojové činnosti. V květnu 1915 vypracoval pro britské ministerstvo zahraničí projekt samostatného státu, nazvaný Independent Bohemia (Nezávislé Čechy). V červenci 1915 v Curychu a Ženevě v projevu k 500. výročí upálení mistra Jana Husa veřejně vystoupil proti Rakousku-Uhersku, za což na něj byl vydán zatykač. V září 1915 přesunul své působení do Londýna, kde v listopadu 1915 došlo ke zveřejnění zásadního prohlášení Českého komitétu zahraničního.

V průběhu roku 1915 se ve státech Dohody podařilo založením nových tiskovin významně upevnit propagační zázemí českého, respektive československého odboje proti Rakousku-Uhersku. V lednu začal v Paříži vycházet týdeník *L'Indépendance tchéque*, počátkem května vyšlo tamtéž první číslo *La Nation Tchéque*. V červnu následoval petrohradský Čechoslovák a od konce srpna vycházela v Annemasse ve Francii Československá samostatnost.

Od června 1915 se tato mapa budoucího československého státu stala motivem otiskovaným v každém čísle *La Nation Tchéque*. Francouzská veřejnost si měla postupně zvykat na odvážnou představu rozbití Rakouska-Uherska. Přesvědčit dohodové státníky, aby souhlasili s vytvořením samostatného československého státu na půdě Rakouska-Uherska, to byl hlavní a nelehký úkol zahraniční odbojové akce. Zvlášť v době, kdy se vojenská situace Dohody během léta a podzimu 1915 rapidně zhoršila.

ZA SAMOSTATNÝ STÁT

Jedna ze skic malíře Františka Kupky k připravovanému, avšak nikdy nerealizovanému plátnu Smrt praporečníka Bezdička a dobrovolníka Šibala na „Ouvrages Blancs“.

Dobový plakát zval k návštěvě dobročinného „slovanského koncertu“, pořádaného v Londýně ve prospěch rodin po českých dobrovolnících padlých v řadách francouzské cizinecké legie u Arrasu.

UNDER THE PATRONAGE OF
Admiral Lord Charles Somerset, M.P., Sir Edward Boyle, Bart., Sir Hugh & Clotilde

In Aid of the Destitute Families of the

CZECH VOLUNTEERS

WHO FELL
HEROICALLY
NEAR ARRAS

FIGHTING WITH
THE
FRENCH ARMY

SLAVONIC CONCERT
AT
ÆOLIAN HALL

THURSDAY, JULY 1st at 3.15

WLADIMIR CERNIKOFF BOGEA OUMIROFF

DAISY GEAN

ADOLF LOTTER Professor KONIK

MAXIME ZLATOGOR

M. RAMBERT VERA DONNET

Tickets - 10s.6d., 5s., 2s.6d. & 1s.

May be obtained of the BOX OFFICE, ÆOLIAN HALL, and from the Ticket Agents

Zemljanka České družiny v Pinských močálech (dnes Bělorusko) v zimě 1915/1916 na kresbě Františka Parolka

Ústup České družiny z Karpat v létě 1915. Poté, co se v zimě 1914/1915 mnozí z dobrovolníků viděli už jen krůček od osvobozené vlasti, zavládla v jejich řadách během letního ústupu velká deziluze. Rusko sice nebylo poraženo, ale konec války se vzdálil do nedohledna.

Jako směšného starce, pošetilého pana profesora, tak viděl na konci roku 1915 karikaturista z vídeňského Die Muskete čelního představitele československého odbojového hnutí.

VELKÁ VÁLKA

TAK ZAČALA VOJNA NA ITÁLII

Když v létě 1914 válečný požár zachvacoval evropský kontinent, Itálie odmítla dostát svým závazkům vůči spojencům v Trojspolku – Německu a Rakousku-Uhersku – a prozatím zůstala stranou konfliktu. Zapojila se do něj pod vlivem diplomatického úsilí Dohody až na jaře 1915 poté, co ji velkorysý příslib územních kompenzací na úkor poražených vlákal do války v řadách opačného tábora.

Itálie vyhlásila válku Rakousku-Uhersku 23. května 1915 právě v době úspěšného postupu armád Ústředních mocností na východní frontě po průlomu u Gorlice a Tarnówa. Rakousko-Uhersko se rázem ocitlo ve velmi obávané situaci války na třech frontách. Hranici s Itálií, táhnoucí se povětšinou vysokohorským terénem, tehdy kryly mimo opevnění jen slabé jednotky, a tak reálná hrozba zdejšího průlomu donutila rakousko-uherské vrchní velení nejen k přísunutí jednotek z klidného srbského bojiště, ale i k odčerpání užitečných sil z východní fronty. Pro posílení rakousko-uherské obrany byla rozhodující měsíční prodleva, která nastala od vyhlášení války do první italské ofenzívy.

Z celé délky společné hranice s Rakouskem-Uherskem si Itálie vybrala pro své hlavní útočné operace její nejvýchodnější a také nejpríhodnější část podél řeky Soči. Sotva padesát kilometrů vzdušnou čarou měří od moře k městu Tolminu úsek, na němž královská italská armáda od 23. června 1915 do konce roku 1915 podnikla první čtyři ze svých jedenácti ofenzív. Půlrok bojových operací na vápencovém krasu i na hřebenech Julských Alp přinesl děsivou bilanci – stál obě zneprátené strany dohromady na 300 000 padlých, raněných, nezvěstných a zajatých vojáků. Navzdory pokaždé alespoň dvojnásobné italské přesile v pěchotě i dělostřelectvu se rakousko-uherskému vojsku dařilo s malými územními ztrátami zabránit zásadnímu průlomu. Na tyrolské a korutanské frontě se v náročném vysokohorském terénu odehrávaly lokální boje menšího rozsahu se střídavými, spíše podružnými úspěchy.

Přestože se italskému vojsku nevedlo podle představ, přinejmenším se mu dařilo dlouhodobě poutat významné vojenské síly Rakouska-Uherska a zamezit jejich použití na jiných bojištích. Itálie svému nepříteli také citelně pouštěla žílu, a tak její vstup do války měl pro další vývoj konfliktu dalekosáhlý strategický význam.

Druhý manifest císaře Františka Josefa I., jímž se obracel ke svým národům, reagoval na vyhlášení války Itálií a žaloval někdejšího spojence ze zrady.

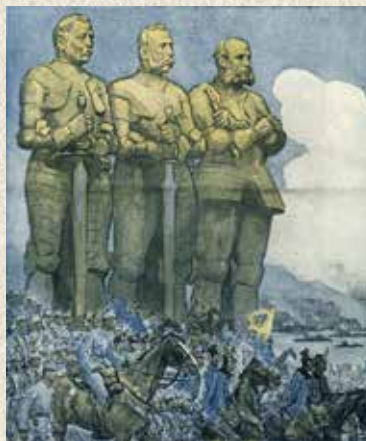

Sluníčko zapadá za hory černé
od západu táhnou řady nesmírné
/:z jedné strany alpiní
z druhé padají miny
tak začala vojna na Itálii.:/

...

(Úvodní sloka české vojenské
písně z italské fronty)

Tolik oblíbené odkazy na slavné rakouské vojenské tradice, které zazněly i v císařově manifestu, se dočkaly výtvarného zpracování na stránkách časopisů. Duchové maršála Radeckého, arcivévody Albrechta a admirála Tegetthoffa, legendárních vojevůdců z vítězných tažení proti Itálii z let 1848/1849 a 1866, budou provázet rakousko-uherská vojska.

V době vrcholící ofenzívy na východní frontě si rakousko-uherský tisk lehkomyšlně utahoval z italské vojenské pomoci zbědované Dohodě. Rakousko-uherský náčelník generálního štábu se však nechal slyšet, že v případě prolomení fronty by Italové mohli být do šesti týdnů ve Vídni.

VELKÁ VÁLKA

TAK ZAČALA VOJNA NA ITÁLII

Reliéfni pohledová mapa italského bojiště s vyznačenou 650 km dlouhou státní hranicí. Obyvatelstvo řady horských údolí, jež se ocitla v operačním pásmu rakousko-uherského vojska, čekalo nucené vysídlení do vnitrozemí. Mnozí z nich žili po dobu války také v českých zemích.

Generál Luigi Cadorna, náčelník generálního štábu italské armády a faktický vrchní velitel. Cílem jeho ambiciózních operačních plánů v oblasti lemované tokem řeky Soči nebylo nic menšího než dobytí Gorice a průlom k Terstu, k Lublani a dále na Vídeň.

Generálplukovník arcivévoda Evžen, velitel rakousko-uherských vojsk nasazených proti Itálii na tzv. jihozápadní frontě

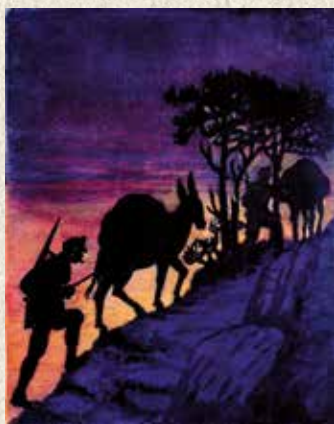

„Tréňači“ a muly – své dojmy z nasazení na tyrolské frontě v roce 1915 zachytil po válce na svých malbách pěšák Jaroslav Brda. Jedním z nepominutelných specifik života a bojů na vysokohorské frontě bylo obtížné zásobování veškerým válečným materiálem.

„Ještě pár ofenzív a budu moci přehlédnout celou Itálii,“ odpovídá si vídeňský karikaturista na otázku, proč italský král tak mrhá životy svých vojáků. Boje na Soči na relativně malém prostoru soustřeďovaly stále více vojáků a bojových prostředků, zejména dělostřelectva obou stran. V německé vojenské teorii se pro tento druh boje vžilo výmluvné označení „Materialschlacht“ – materiálová bitva.

V Rakousku-Uhersku si lidé kupovali pohlednice s přehledným ztvárněním těch míst italského bojiště, kde docházelo k nejintenzivnějším střetům. Červenou linií, značící průběh rakousko-uherských postavení na počátku války, doplňují modré úseky, které Italové získali do konce roku 1915 během čtyř sočských ofenzív.

O ČERNOMOŘSKÉ ÚŽINY

Německý plán dostat Turecko pod svůj vliv a vtáhnout je do války na straně Ústředních mocností se zdařil počátkem listopadu 1914. Ještě předtím Turecko uzavřelo průlivy Bospor a Dardanely veškeré plavbě lodí dohodových zemí, a tak Rusko přišlo o nejvhodnější námořní cestu, po níž mohla v dostatečném množství proudit nezbytná materiální pomoc od západních spojenců.

Na popud Winstona Churchilla, britského prvního lorda admirality, se spojenecké velení rozhodlo tento strategický problém v černomořských úžinách vyřešit čistě námořní operací. Kombinovaná britsko-francouzská flotila zahájila

19. února 1915 mohutné ostřelování tureckých pevností při vstupu do Dardanel. Vlivem nepřízně počasí se teprve 18. března pokusila o rozhodující průnik úžinami. Smělý útok formace osmnácti bitevních lodí a doprovodných plavidel však ztroskotat na minových polích a pod palbou zbylých tureckých pobřežních baterií. Potopení tří bitevních lodí a těžké poškození dalších tří odradilo dohodové velení od příštích ryze námořních pokusů a přimělo je k nasazení pozemních sil.

Námořní výsadek v síle pěti pěších divizí a počtu 78 000 mužů se na poloostrově Gallipoli vylodil 25. dubna 1915. Turecká obrana, 80 000 vojáků pod velením německého generála Limana von Sanderse, se stačila na útok dobře připravit, a tak Britům, Australanům, Novozélandanům a Francouzům způsobila na vylodňovacích plážích těžké ztráty. Tažení na dlouhé měsíce uvázlo v zákopových bojích. Navzdory soustavné palebné podpoře námořnictva i vylodění dalších jednotek v zálivu Suvla na počátku srpna se invazním silám nikde nepodařilo prolomit tureckou obranu, natož splnit vytčené cíle – obsadit úžiny a dobýt Konstantinopol (dnes Istanbul). Otevřením soluňské fronty na podzim 1915 ztratily neúspěšné a neperspektivní boje o Gallipoli pro dohodové strategy prioritu. V prosinci nařízená evakuace tak představovala jediné rozumné východisko z tíživé situace. Osm měsíců urputných bojů si na každé straně vyžádalo ztráty ve výši okolo 250 000 mrtvých, nezvěstných, raněných či nemocných vojáků.

Dramatické výjevy z bojů tureckých pobřežních baterií proti plavidlům dohodové námořní flotily přinášely v různých variacích i obrázkové časopisy v Rakousku-Uhersku.

„Damoklův meč – made in Germany“ – pro svoji glosu ke vstupu Turecka do války si vídeňský kreslíř vypůjčil motiv známé legendy. Onu žíní, na níž visí turecká šavle, stříhá německá ruka nad hlavami francouzského prezidenta i panovníků Ruska a britského impéria.

Francouzští vojáci na ostrově Lemnos. Právě nedaleké ostrovy v Egejském moři se proměnily ve vojenské a námořní základny pro připravované tažení.

O ČERNOMOŘSKÉ ÚŽINY

Atraktivní pohledová mapa z britského tisku zachycuje situaci spojeneckých britsko-francouzských vojsk na dardanelském bojišti. Její podtitul „Bušení na bránu Konstantinopole“ byl poněkud unáhlený.

SS River Clyde – legenda prvního námořního výsadku na Gallipoli z 25. dubna 1915. Původně uhelná nákladní loď, přestavěná britským Královským námořnictvem na výsadek, záměrně najela na břeh, aby usnadnila vylodění dvěma tisícům vojáků na své palubě. Místo toho se ocitla v prudké palbě tureckých obránců a stala se z ní ocelová past.

Pohled na vylodovací pláž a vojenský tábor z horní paluby SS River Clyde. Znehybněná loď tvořila po celou dobu bojů součást provizorního přístaviště.

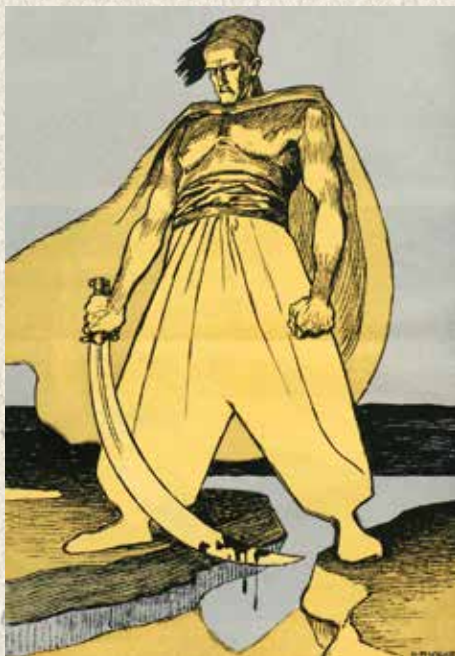

Zásobování dohodových jednotek představovalo na Gallipolském poloostrově nemalý problém.

K přepravě přefiltrované vody do pozic i k jejímu uskladnění používali vojáci dokonce i prázdné kanystry na benzín.

„Válečné bratrství“ rakousko-uherských a tureckých vojáků během závěrečné fáze bojů o poloostrov Gallipoli. S vojenským kontingentem, jež poslalo Rakousko-Uhersko, přišli na toto exotické bojiště i vojáci z českých zemí.

„Tak – už vás přešla chuť?!“ touto kresbou odhodlaného a sebevědomého strážce Hellespontu komentoval neúspěch dardanelské operace vídeňský humoristický tisk. Slova Winstona Churchilla o „poslední a nejskvělejší křížové výpravě“ se ukázala tragicky mylná.

VELKÁ VÁLKA

SRBSKO SRAŽENÉ NA KOLENA

Tři ofenzívy, které Rakousko-Uhersko podniklo v roce 1914 s cílem ztrestat a zničit Srbsko, skončily fiaskem. Daň za podcenění nepřítele byla vysoká: z celkových ztrát 226 000 mužů 28 000 zahynulo a 76 000 jich zůstalo nezvěstných či upadlo do srbského zajetí. Srbové vzhledem k výši vlastních ztrát doslova utrpěli vítězství a nebyli v následujících měsících schopni žádné vojenské akce, zvláště když v zázemí řádila epidemie tyfu.

Lákavý a zatím nevyužitý vojenský potenciál představovalo na Balkáně Bulharsko, jež se během roku 1915 stalo objektem diplomatických námluv obou zneprátelených bloků. Jeho směřování do tábora Ústředních mocností ovlivnil nejen německo-rakousko-uherský průlom na ruském bojišti, ale také úspěšná obrana na sočské frontě i v oblasti černomořských úžin. Nevyřízené účty z poslední balkánské války a vidina snadné kořisti usnadnily Bulharsku rozhodování, a tak 6. září 1915 uzavřelo spojeneckou smlouvu s Ústředními mocnostmi. S novým spojencem už nic nebránilo plánu na definitivní zničení Srbska.

Pod vrchním velením německého generálplukovníka Augusta von Mackensena začal 6. října 1915 proti Srbsku soustředný úder rakousko-uherského a německého vojska ze severu a Bulharů z východu. Odpor, který obránci proti přesile kladli, byl obětavý, leč marný a stejně marná byla i francouzsko-britská vojenská pomoc vyslaná na jih do řecké Soluně. Špatné počasí a nesjízdné cesty, brzdící postup ofenzívy, sice zabránily obklíčení jádra srbských sil, ale porážka byla nevyhnutelná.

Hrozící kapitulaci a zajetí se srbská armáda vyhnula odhodlaným a nesmírně náročným ústupem přes zasněžená pohorí Albánie a Černé Hory. Pochod si vyžádal ztráty na životech v řádu desetitisíců. Žalostný zbytek srbského vojska, který se shromáždil v polovině prosince 1915 na jaderském pobřeží, evakuovaly dohodové lodi na ostrov Korfu.

Obsazením Srbska dosáhly Ústřední mocnosti nemalého strategického úspěchu, když získaly přímé spojení po souši se svým tureckým spojencem.

Pozůstatky
ustupující
rakousko-
uherské
armády
na předměstí
Bělehradu
po selhání
třetí ofenzívy
v polovině
prosince 1914

Heroický boj srbských
dělostřelců proti útočící
přesile přinesla propagační
ilustrace otiskovaná v britském
tisku. Těžký válečný úděl
Srbska vyvolal u veřejnosti
dohodových států vlnu
sympatií.

Situační mapa
Balkánu s vyznačením
základních směrů
útočící Ústředních
mocností proti Srbsku
na počátku října
1915. Modré šipky
značí ústup zbytků
poražené srbské
armády přes Černou
Horu a Albánii.
Ze Soluně postupovaly
na pomoc Srbsku
francouzsko-britské
expediční síly.

SRBSKO SRAŽENÉ NA KOLENA

Reportážní obrázek
srbského vojska
při ústupu
po těžko schůdných
horských cestách.
Prakticky celá země
se ocitla na nuceném
pochodu. Nejen vojáci
ustupovali, ale také
civilní obyvatelstvo
i rakousko-uhersí
váleční zajatci.
Odhaduje se, že mezi
nimi bylo na 25 000
vojáků českého
původu.

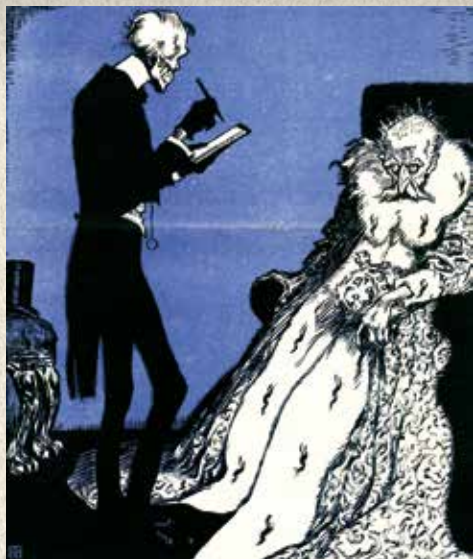

Bezúspěšný snímek
zasněžené kolony
povozů na hranici
s Albánií. V horách,
kde cesty mnohdy
zcela zmizely, museli
nakonec všichni
prechájeci pokračovat
pěšky. Desetitisíce
z nich padly za oběť
hladu, vyčerpání,
nemocem, mrazu
i útokům vlčích
smeček či albánských
bojůvek.

Francouzští
a britští vojáci
v ulicích řecké
Soluně

V Rakousku-Uhersku se na likvidaci Srbska nevkusně vyžívali: „Jaká jsou vaše přání ohledně skonu, pane králi? – Chtěl byste zemřít raději slavnými zbraněmi svých důstojníků, umořen láskou svého lidu, anebo jednoduše přirozenou smrtí po požití anglického jedu?“

Obraz srbského krále Petra I. se v západním tisku diametrálně lišil od toho, který přinášel zejména ten rakousko-uherský. Na jedné straně hrdina národa, jenž navzdory podlomenému zdraví nese trpký úděl svého lidu, na druhé nemohoucí, směšný a neschopný stařec nad hrotem.

„Příliš pozdě, pánové, už zapáchal!“ volají na příjezdějí ambulanci z pohřebního vozu, do nějž právě naložili srbského krále Petra I. V rakousko-uherském i německém tisku se nepovedená vojenská pomoc Dohody Srbsku stala vděčným námětem karikaturistů.

VELKÁ VÁLKA

VĚDA A TECHNIKA SLOUŽÍ VÁLCE

Snaha uchránit se před smrtícími účinky dělostřelecké a kulometné palby zahнала vojáky nejpozději na přelomu let 1914/1915 prakticky na všech frontách do hlubokých zákopů. Měnil se charakter války, vědecko-technický důmysl přinášel dokonalejší zbraně a s nimi se postupně modifikovala i bojová taktika.

Pokud nepřítele nebylo možné zasáhnout přímou palbou, přicházely ke slovu zbraně, které se do opevněných pozic snášely obloukem shora. Patřily mezi ně jak granáty vypálené z houfnic, mozdířů, minometů a různých vrhačů, tak i ruční či puškové granáty. Byl to právě rok 1915, kdy válčící armády oprášily staré a do té doby spíše opomíjené bojové prostředky, aby je s nasazením svých průmyslových kapacit uvedly k masovému užití. Zejména na západní frontě, kde se situace nejvíce podobala stavu vzájemného obležení, a později na frontě proti Itálii uplatňovali protivníci staletími prověřené metody pevnostního válečnictví jen střídme obohacené o moderní technologie.

Ve snaze rozrušit opevněná postavení nepřítele tak vojáci obou stran hloubili podkopy a protipodkopy, aby je vzápětí naplněné trhavinami vyhazovali do povětří.

Rejstřík zbraní hromadného účinku obohatily v roce 1915 bojové chemické látky, které Německo nasadilo nejprve na východní a poté i na západní frontě. Vypouštění mračen bojových plynů mělo četná rizika, a tak se těmito látkami později čím dál častěji plnily speciální dělostřelecké granáty.

Reakce na nové fenomény na bojišti na sebe nedala dlouho čekat. Velké množství zranění hlavy stálo za zrodem moderních ocelových přileb a hojně se experimentovalo i s různými prvky brnění. Proti bojovým chemickým látkám armády nasadily zprvu různorodou improvizovanou ochrannou výstroj, jež se postupem času unifikovala.

Na nebi, kde se vojenští letci na počátku války potkávali a míjeli bez výstřelů, se během roku 1915 běžně sestřelovali palubními kulomety.

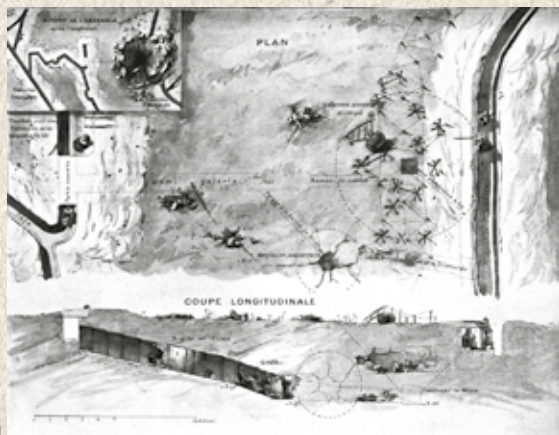

„Dobývateľ světa“ hlásá tituliek propagandistického obrázku legendárního rakousko-uherského moždíře Škoda vzor 11 ráže 30,5 cm. Duchové věhlasných vojevůdců světových dějin v prostoduchém komentáři pokorně přiznávají, že by před takovou zbraní museli také kapitulovat.

Vzdušné torpédo čili okřídlená mina francouzské proveniencie

Názorné schéma k tématu podzemní minové války na západní frontě otiskl populární francouzský obrázkový týdeník L' Illustration.

VĚDA A TECHNIKA SLOUŽÍ VÁLCE

Stále ještě značně naivní představa o vzdušných soubojích vládla dobové publicistice.

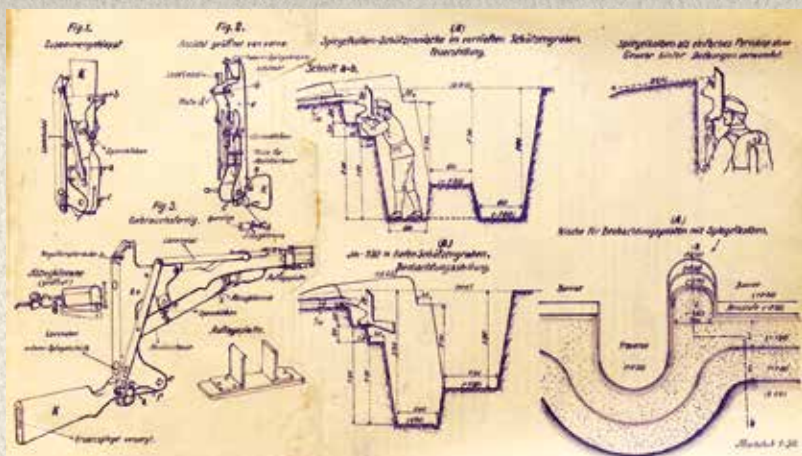
Propagační snímky první moderní sériově vyráběné ocelové ochranné přilby, kterou v roce 1915 zavedla pro své vojáky francouzská armáda. Vžil se pro ni název Casque Adrian podle jejího autora generála Augusta Louise Adriana. Neměla sice chránit před přímými zásahy střelami, ale i tak zachránila mnohé životy, když snížila počty smrtelných zranění střepinami, šrapnelovými kuličkami či odletujícím kamením.

Bezpočet vojáků utrpělo na frontách závažná znetvořující zranění, která vyžadovala složité zásahy plastické rekonstrukční chirurgie. V tomto smyslu věda vykonala mnoho záslužného, když vojákům pomáhala vrátit se co možná k normálnímu životu.

Rakousko-uherské instruktážní podklady k použití skládacího periskopického nástavce na pušku. Ten umožňoval bezpečné pozorování i mířenou střelbu z bezpečí zákopu.

Nůž, revolver, ocelová přilba a škraboška s brýlemi proti plynu – účelná výzbroj a výstroj francouzského pěšáka pro boj muže proti muži v zákopech západní fronty

NA DOMÁCÍ FRONTĚ

Vnitřní ústrojí všech bojujících států byla nastavena na krátkou válku. Až zkušenosti prvních měsíců bojů a prázdníci se armádní skladiště utvrzovala aktéry v přesvědčení, že podlehlí mylným předpokladům a že situace vyžaduje zvláštní hospodářská opatření.

Na počátku války hospodářství všeobecně ochromil náhlý výpadek pracovních sil. Náhradu za muže, kteří odešli do pole, nacházel průmysl ve větším zapojení žen do výroby. Klíčové podniky postupně přecházely pod vojenskou správu a rozběhl se systém armádních a státních zakázek. V průběhu roku 1915 odvětví dodávající armádě prosperovala i přesto, že se začínal projevovat nedostatek surovin.

Krizе hrozila v zemědělství, jehož válkou ochromená produkce přestávala stačit uspokojovat zvýšené potřeby. S mizejícími zásobami potravin jejich ceny na trzích stoupaly, což zejména nesoběstačnému městskému obyvatelstvu komplikovalo život. Státy jako Německo a Rakousko-Uhersko se rozhodly regulovat spotřebu postupným zaváděním přidělového systému. Válkou zcela pohlceným státům docházely finance, a tak si častěji půjčovaly od svých občanů formou válečných půjček.

Nebývalé ztráty v počátečních taženích přiměly armády povolát do zbraně další a další ročníky mužů a důkladně prověřit všechny, jimž se do té doby dařilo proklouznout. Válka plodila zajatce, uprchlíky, vysídlence a v míře děsivě vrchovaté vdovy a sirotky. Ti všichni vyžadovali výpomoc, a proto státy ve svém zájmu podporovaly dobročinné organizace mírnící následky války. Ojedinelé postavení získal mezinárodní Červený kříž se sídlem v neutrálním Švýcarsku. Přes jeho ústředí spolu komunikovaly pobočky ze zneprátelených států, proudila tudy korespondence a přes pátrací službu se rodiny dozvíдалy o osudech a místech pobytu svých blízkých v zajetí.

NA DOMÁCÍ FRONTĚ

LÍSTEČEK CHLEBOVÝ. časový protáhlý k „Lístku chlebový“. Napsal Josef Šváb Malostr.

1. Lístčku chlebový, že tě cítím, to se ví,
na srdci tě nosím, lebou se honoším, lístečku chlebový!

2. Lístčku chlebový, žlutý neb růžový,
když pekařské nůžky strihají ti růžky
srdce mne zabolí.

3. I člověk „prachový“, tlustý neb hubový,
musí tebe cítit
a v kapsě tě mít,
lístčku chlebový!

4. Lístčku chlebový, všelijak barvový,
vyslyš naše touhy:
buď **třetí metry** dlouhý,
lístčku chlebový.

6. I lístek „frcový“ ztratil na ceně své,
teď báby i chůvy
jen o tobě mluví,
lístčku chlebový.

8. I ženich „fajnový“ píseň se nevěsty své,
zda ta hezká žena
má tě — mimo věna —
lístčku chlebový

5. Lístčku chlebový, raděj než cukroví
kdo je v apetýtu
uvítá tě v bytu,
lístčku chlebový!

7. I to se dobře ví, že capari mrňavý
teď se naparuje,
že tebe „fasuje“,
lístčku chlebový.

9. Končím ten zpěv nový časový, lidový,
když máme dost chleba
těšil by mne třeba
i lístek — **bůčkový!**

Cena 10 kalitř. — Paňák vyhrazen. — Opis uťovených a trestů se soudí. Knižníkárna K. Reel, Praha-III.

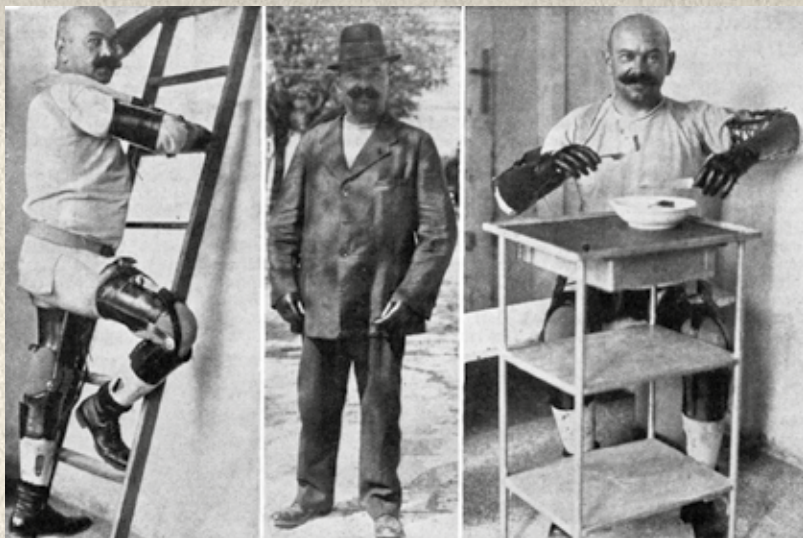
Dobová satira na nápěv lidové písně. V roce 1915 snad připadala současníkům k smíchu, když ještě nebylo tak zle jako v letech příštích.

Památník Wehrmann in Eisen (bojovník v železe), zřízený Vdovským a sirotčím pomocným fondem veškeré branné moci a odhalený 6. března 1915 ve Vídni, sloužil charitativním účelům.

Do sochy z lipového dřeva mohla veřejnost za minimální příspěvek jedné koruny zatloukat železné hřebíky, a tak přispívat potřebným po padlých vojácích.

Dobový magazín označil snímek titulkem „Zázračné protězy“. Přes veškerou tragiku přinášela rozvíjející se protetika zmrzačeným vojákům určitou naději na návrat k produktivnímu životu.

Potíže s dozorem nad válečnými zajatci přiznávala úřední vyhláška z moravského Holešova.

Upomínkový list na peněžní dar poskytnutý charitativním fondem na podporu válečných vdov a sirotků

VELKÁ VÁLKA

DO DALŠÍHO ROKU VÁLKY

Bilance válečných operací roku 1915 nevyznívala pro Dohodu příznivě. Na východní frontě německá a rakousko-uherská vojska prolomila ruské linie a postoupila o stovky kilometrů na východ. Společně s Bulharskem obsadila Srbsko podporované Dohodou a Turecko s německou a rakousko-uherskou pomocí odvrátilo pokusy o ovládnutí černomořských úžin.

Ani opakovaným italským ofenzívám na řece Soča se nepodařilo vážněji narušit tamní rakousko-uherskou obranu.

Dosavadní boje naznačily prospěšnost fungující koaliční spolupráce. Proto se 6. prosince 1915 v sídle hlavního velitelství francouzské armády v Chantilly sešla spojenecká konference vojenských zástupců dohodových států, aby stanovila jednotný strategický plán pro následující rok. Ačkoli každý z účastníků měl své priority, přece jen se podařilo najít zásadní shodu na příštích útočných akcích na všech evropských frontách a zvláště na jejich vzájemné časové koordinaci tak, aby nepřítelé nemohli přesunovat své zálohy mezi jednotlivými frontami.

Součástí společné strategie na rok 1916 byl ruský útok na jižním křídle východní fronty s postranním záměrem vtáhnout Rumunsko i Řecko do války na straně Dohody.

Na západní frontě hodlaly francouzské a britské jednotky provést společnou ofenzivu na řece Sommě, zatímco Itálie měla nadále útočit v úseku sočské fronty.

V táboře Ústředních mocností se rokovalo o tom, které z válčišť bude v roce 1916 tím hlavním. Němci prosazovali západní frontu a zejména soustředěný úder proti výběžku pevnosti Verdunu, v němž hodlali francouzské síly vyčerpat, a tak Francii přinutit k jednání o míru. Naproti tomu Rakousko-Uhersko navrhovalo nejprve společně zdolat Itálii útokem v Jižních Tyrolích.

Ve vztazích obou spojenců nastala vážná krize, jež způsobila, že oba státy postupovaly v roce 1916 nezávisle, podle vlastních strategických plánů.

Skupina účastníků válečné rady konané v Chantilly nedaleko Paříže. V popředí zleva: italský generál Carlo Porro, britský polní maršál John French, francouzský generál Joseph Joffre a ruský generál Jakov Grigorjevič Žilinskij.

Další z karikatur srovnávala vánoční nadílku obou nepřátelených táborů. Jedni se těší ze zisku tři metropolí a Orient Expresu, na druhé zbyly jen „prázdné řeči“.

„To pravé bratrství ve zbraní“ hlásá titulky fotomontáže zachycující pospolu panovníky států Ústředních mocností. Zleva doprava: německý císař Vilém II., bulharský car Ferdinand I. a turecký sultán Mehmed V., před nimi sedí rakousko-uherský císař František Josef I.

... JINÁ VÁLKA, NEŽ JSME ČEKALI

Průběh frontových linií na přelomu let 1915/1916

© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2015

Autor: Tomáš Kykal

Fotografie: VHÚ Praha, VÚA-VHA, Nadace pozemního vojska AČR

Grafické zpracování: Jiří Král

